

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING RIVOJLANISHIDA TA'LIMIY O'YINLARNING TUTGAN ROLI VA AHAMIYATI

Buriyeva Aziza Nematovna

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti “Maktabgacha ta'lim” yo'nalishi

2-bosqich magistranti

boriyevaaziza53@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida ta'limiy o'yinlarning tutgan o'rni va ahamiyati ko'rib chiqilgan.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль и значение развивающих игр в развитии дошкольников в дошкольных образовательных организациях.

Annotation: This article examines the role and importance of educational games in the development of preschoolers in preschool educational organizations.

Kalit so'zlar: O'yin faoliyati, maktabgacha ta'lim, ta'limiy o'yin, qayta ishlash, rivojlantirish, o'yin, qobiliyat.

Ключевые слова: Игровая деятельность, дошкольное образование, развивающая игра, переработка, развитие, игра, способности.

Key words: Play activity, preschool education, educational game, processing, development, game, abilities.

Uzluksiz ta'limning poydevori hisoblangan maktabgacha ta'lim tizimi ma'nan mukammal va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalash, bolani butun kelajagini belgilab beradigan bilim va qadriyatlarni yosh avlod qalbiga singdirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan bosqichdir. Shu bois mamlakatimizda maktabgacha ta'limni rivojlantirish va samarali faoliyat ko'rsatishiga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

2019 yil 16 dekabr kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev Qonunchilik palatasi tomonidan 22-oktyabrda qabul qilingan va 14 dekabrda Senat tomonidan ma'qullangan “Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida”gi Qonunni imzoladi. Qonun maktabgacha ta'lim va tarbiyani bolalarni o'qitish va tarbiya qilish, ularni aqliy, ma'naviy-axloqiy, estetik va jismoniy

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 4. April 2024

rivojlantirish hamda umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz ta'limning bir qismi sifatida belgilaydi.

2018 yilda O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi tasdiqlangan. Bu ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilgan normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi. Mazkur hujjatda maktabgacha ta'lim tashkilotining maqsad va vazifalari, ta'lim-tarbiya faoliyatining asosiy g'oyalari aks etgan hamda bolaning keyingi ta'lim pog'onasiga o'tishidagi asosiy kompetentsiyalari aniqlangan.

Maktabgacha yosh – shaxs rivojlanishining qisqa, ammo muhim davri. Bu yillar davomida bola atrofidagi hayot haqida dastlabki bilimlarni egallaydi, unda odamlarga, mehnatga nisbatan ma'lum munosabat shakllana boshlaydi, to'g'ri xatti-harakat ko'nikmasi va odatlari rivojlanadi, o'z xarakteri paydo bo'ladi. Shuning uchun maktabgacha yoshda o'yin eng muhim faoliyat sifatida katta ahamiyatga ega. O'yin maktabgacha yoshdagi bola shaxsini, uning axloqiy va irodaviy sifatlarini shakllantirishning samarali vositasi hisoblanadi, o'yinda dunyoga ta'sir ko'rsatish zaruriyati amalga oshadi. Bola ruhiyatida sezilarli o'zgarishlar yuz berishiga olib keladi. Mashhur pedagog A.S. Makarenko bolalar o'yinlarining rolini ta'riflab, bola hayotida o'yinni xuddi kattalarning ish faoliyati, xizmatining ahamiyati bilan tenglashtiradi. Bola o'yinda qanday bo'lsa, ishda ham ko'p jihatdan u shunday bo'ladi deb hisoblaydi. Shuning uchun bo'lajak arbobning tarbiyasi ko'p tomondan o'yin orqali amalga oshiriladi. O'yin insonning butun umri davomida unga hamroh bo'lib, seyr-jodu, taqlidiy xatti-harakat, sport, san'at va ayniqsa, uning ijrochilik shakllari bilan tutashib ketadi. O'yin jismoniy mashq va kelajakdagi hayotiy vaziyatlarga psixologik tayyorgarlik vositasidir ¹.

O'yin malakani egallash, faoliyatni modellashtirish bo'lib, uning o'ziga xos xususiyati xulq-atvor qoidalari tizimining mavjudligidir. O'yin – bu bolalar uchun eng qulay faoliyat turi, atrof-muhitdan olingan taassurotlarni “qayta ishlash” usulidir.

O'yinda bolaning tafakkuri va tasavvurining xususiyatlari, uning his-hayajonlari, faolligi va muloqotga bo'lgan ehtiyojining rivojlanishi yaqqol namoyon bo'ladi.

1 А.М. Прохоров. Большой энциклопедический словарь. 2-нашр., қайта ишланган ва тўлдирилган.
<https://www.labirint.ru/books/66606/>

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 4. April 2024

O‘yin faoliyatining bola hayotida tutgan o‘rni beqiyos bo‘lib u maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiruvchi bebeho vosita sifatida tan olinadi. O‘yin faoliyati bola hayotida, uning jismoniy, ruhiy, aqliy kamolatga yetishida muhim vositalardan biri hisoblanadi. O‘yin orqali bolalarda tafakkur, tasavvur, xotira, diqqat kabi barcha psixik jarayonlar rivojlanadi va atrof-muhit haqidagi bilimi yanada kengayib boradi. Ta‘limiy o‘yinlar orqali bolada mustaqillik, faollik, ijodkorlik masalaga ongli yondoshish malakasi shakllantirib, o‘stirib boriladi. O‘yin ko‘rgazmalilik, oddiydan murakkabga o‘tish usullari orqali olib boriladi. Tarbiyachi ta‘limiy o‘yinlarni o‘tkazish davomida bola harakatini faollashtiradi, mustaqil harakat qilish qobiliyatini shakllantiradi, o‘yindan to‘g‘ri foydalanilsa bolaning tafakkuri, nutqi, xotirasi rivojlanadi, ya‘ni, aqliy tarbiyasiga asos solinadi. Ta‘limiy o‘yinlar orqali bolalar eshitish, ko‘rish, sezish a‘zolari orqali turli narsalar va ularni yasashda ishlatiladigan materiallarning xossalarini, ularni bir-biriga taqqoslashni, guruhlarga ajratishni o‘rganadilar. O‘yinlar bolaning tashabbusi bilan yuzaga keladigan erkin va mustaqil faoliyat bo‘lganligi uchun ham ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning eng samarali usulidir. O‘yin jarayonida bola shaxsi to‘lig‘icha: uning bilish jarayonlari, irodasi, hissiyoti, emotsiyalari, ehtiyojlari va qiziqishlari jalb qilinadi. Natijada, bola shaxsida hayratlanarli o‘zgarishlar ro‘y beradi. Ta‘limiy o‘yinlar ta‘limiy o‘yin sifatida bolalarning yosh xususiyatlariga mos keladigan o‘yinlar sirasiga kiradi. Didaktik o‘yinlarning muhim belgisi undagi qoidalarning mavjudligidir. O‘yinda o‘yin maqsadi, o‘yin qoidalari, o‘yin harakatlari o‘rtasida uzviy aloqa mavjud. O‘yin maqsadi o‘yin harakatlarining tabiatini belgilaydi. O‘yin qoidasi esa, o‘yin harakatlarini, vazifasini hal etishga va o‘yindagi harakatlarni amalga oshirishga yordam beradi.

Ta‘limiy o‘yinlar orqali bolalarga yangi bilimlar, tushunchalar berib boriladi. Bu o‘yinlarda bolaning har tomonlama rivojlanishi, bilim jarayoni, sensor madaniyati, nutq faoliyati, aqliy qobiliyatlari takomillashadi. O‘yin qoidasiga rioya qilish, unga amal qilish o‘yin mazmunini boyitadi.

Ta‘limiy o‘yinlarda tabiiy narsa va buyumlardan keng foydalaniladi. Bolaning kun tartibida ta‘limiy o‘yin uchun vaqt va joy ajratilishi kerak. Bunday o‘yinlar mashg‘ulot jarayonida va o‘yindan tashqari vaqtlarda guruh yoki yakka-yakka o‘tkaziladi. Bunda o‘yin mazmuni va natijasi puxta aniqlanadi.

Ta‘limiy o‘yinlarda quyidagi qoidalarga amal qilinishi kerak:

1. Navbatma-navbat ta‘sir etish.
2. So‘ralganda javob berish.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 4. April 2024

3. O'rtoqlari fikrini eshita olish.
4. O'yin jarayonida boshqalarga xalaqit bermaslik.
5. O'yin qoidasini bajarish.
6. O'z xatosini tan olish.

Milliy xalq o'yinlari ikki guruhga bo'linadi:

1. Milliy harakatli o'yinlar.
2. Milliy xalq o'yinlari.

Milliy harakatli o'yinlar - sport turlari bilan hamda xalqimiz qadriyatlari bilan aloqador bo'lib, ular asrlar davomida davrlarga mos ravishda rivojlanib, takomillashib, e'zozlanib kelingan. U bolalarning jismonan baquvvat, sog'lom, jasur, qat'iyatli, chaqqon, uddaburon bo'lib o'sishlarida muhim omil bo'lib hisoblanadi. **Xalq milliy o'yinlarida** millatning o'tmish tarixi, ma'naviy va madaniy rivojlanishining xarakter xususiyatlari, urf-odatlarini, an'analarini jamlangandir.

Har bir o'yin turi bolalarni har tomonlama tarbiyalash uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Guruhdagi o'yinlar qanchalik xilma-xil bo'lsa, bolalar hayoti ham shunchalik mazmunli va qiziqarli bo'ladi. Bugungi kunda “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlanishi uchun ko'p imkoniyatlarni taqdim etdi. Aynan shuning uchun bolalar har xil o'yinlar o'ynashlari, nafaqat syujetli-rolli, balki turli qoidalari bo'lgan o'yinlarni tashkil etishlari muhim. Bolalarning o'yinlari orqali ularda ijtimoiy foydali, ya'ni yuksak insoniy xislatlarni tarbiyalash mumkin. Bundan tashqari, agarda biz bolalarning o'yini faoliyatlarini tashqaridan kuzatsak, o'yin jarayonida ularning barcha shaxsiy xislatlari (kimning nimaga ko'proq qiziqishi, qobiliyati, irodasi, temperamenti) yaqqol namoyon bo'lishini ko'ramiz. Shuning uchun bolalarning o'yin faoliyatlari ularni individual ravishda o'rganish uchun juda qulay vositadir. Kichik maktabgacha yoshdagi bolalar odatda o'zlari yolgiz o'ynaydilar. Predmetli va konstruktorli o'yinlar orqali bu yoshdagi bolalar o'zlarining idrok, xotira, tassavur,

tafakkur hamda harakat layoqatlarini rivojlantiradilar. Syujetli rolli o'yinlarda bolalar asosan o'zlari har kuni ko'rayotgan va kuzatayotgan kattalarning xatti – harakatlarini aks ettiradilar. O'yin faoliyati bolalarni insoniyatning ijtimoiy tajribasini egallashning faol shakli bo'lgan ta'lim faoliyatiga tayyorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. F. Qodirova, Sh. Toshpo‘latova, M. Kayumova, M. A‘zamova. Maktabgacha pedagogika. Toshkent-2019.

2. I. V. Grosheva, L. G. Yevstafeva, D. T. Maxmudova, Sh. B. Nabixanova, S. V. Pak, G. E. Djanpeisova “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi T: 2018. 1-81-b;

3. Qobilova Q. “O‘yining afzalliklari”. pptx. 2020 yil

4. I. V. Grosheva, G. E. Djanpeisova, U. T. Mikailova, M. A. Kenjabayeva, N. A. Miftayeva. O‘yin orqali ta‘lim olish. T.: 2020.

5. А. М. Прохоров. Большой энциклопедический словарь. 2-нашр., қайта ишланган ва тўлдирилган.

<https://www.labirint.ru/books/66606/>

Research Science and
Innovation House